

ks. Michał Klementowicz
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ORCID: 0000-0001-5375-7961; e-mail: hindenburg@wp.pl
<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.18.020.9701>

GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO PODSTAWOWYM ZADANIEM KAPŁANA

PREACHING AS A PRIMARY TASK OF THE PRIEST

Abstrakt

Niniejszy artykuł ma na celu uporządkowanie zagadnień teologicznych dotyczących głoszenia homilii. Artykuł precyzuje konkretne kroki, które warunkują poprawne przybliżenie misteriów życia Jezusa dla słuchaczy słowa Bożego. W opracowaniu zwrócona zostaje uwaga na prawidłowe odczytanie orędzia kerygmatycznego. Na tej podstawie budowane są kolejne kroki, takie jak: poprawne adresowanie orędzia tzn. treści egzystencjalne, pogłębienie przekazywanego misterium tzn. treści didaskalijne, sformułowanie zalecenia moralnego tzn. treści parenetyczne oraz doprowadzenie do doświadczenia Chrystusa w liturgii tzn. treści mistagogiczne.

Słowa kluczowe: głoszenie słowa Bożego, homilia, słowo Boże, orędzie kerygmatyczne, treści egzystencjalne, treści didaskalijne, treści parenetyczne, treści mistagogiczne

Abstract

This article aims to organize theological issues regarding the preaching of the homily. It specifies concrete steps, which determine a correct explanation of mysteries of Jesus' life for the listeners of the word of God. The study draws attention to the correct interpretation of the kerygmatic message. On this basis, further steps are built such as: right addressing of the message i.e. existential content of the homily, deepening of communicated mystery i.e. didactic content of the homily, expression of a moral recommendation i.e. a parenetic content of the homily and leading to experience of Christ in the liturgy i.e. mistagogical dimension of homily.

Keywords: preaching, homily, word of God, kerygmatic message, existential content of the homily, didactic content of the homily, parenetic content of the homily, mistagogical dimension of homily

Wstęp

Zagadnienia dotyczące nauczycielskich zadań Kościoła precyzowane są przez Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku m.in. w odniesieniu do przepowiadania słowa Bożego¹. W określonych przypadkach Kodeks podkreśla rolę wyświęconych szafarzy, którzy obligowani są do zadań związanych z głoszeniem słowa. W tym zakresie dokument akcentuje rolę homilii jako formy zastrzeżonej do głoszenia przez biskupów, prezbiterów oraz diakonów. Celem takiego głoszenia słowa (przepowiadania homilijnego) jest wykładanie „na podstawie świętych tekstów tajemnic wiary oraz zasad życia chrześcijańskiego”². Wskazania dokumentu są cenną inspiracją. Porządkuje ona zarówno zagadnienia dotyczące tego kto, jak również w jakim zakresie powinien podejmować zadanie głoszenia słowa Bożego w czasie sprawowanej liturgii.

Niniejszy artykuł podejmuje zagadnienie przepowiadania słowa Bożego, które jest zadaniem zarezerwowanym uprawomocnionemu (wy-

¹ Por. *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984 (dalej: KPK), kan. 762-772.

² Por. KPK, kan. 767 § 1.

święconemu) szafarzowi. Spojrzenie na przepowiadanie homilijne zostanie zaprezentowane na podstawie znaczeń materialnych (treściowych), jakie powinny znaleźć się w liturgicznym głoszeniu słowa. Po pierwsze więc w opracowaniu ukazana zostanie homilia, która stanowi realizację misterium Chrystusa. Po drugie omówione zostaną inspiracje decydujące o tym, że odsłanianie zasad misterium przynależy wyświęconemu szafarzowi. Po trzecie wskazane zostanie pięć zakresów treściowych homilii, które są w praktyce formą przekazu misterium Chrystusa.

Opracowanie jako swój cel zakłada przede wszystkim uporządkowanie zakresów treściowych przepowiadania homilijnego. Każdy ze wskazanych elementów treściowych posiada bowiem swój konkretny odpowiednik w praktyce odsłaniania misterium Chrystusa. Dzięki usystematyzowaniu powyższych treści konkretne zagadnienia zostaną omówione jako koniecznie obecne w liturgicznym głoszeniu słowa. Respektowanie ich obecności (wraz z formą realizacji jako misterium) pozwoli na zrozumienie zalecenia II Soboru Watykańskiego odnośnie do homilii. Dzięki temu bowiem usystematyzowane zostanie, iż natura liturgicznego głoszenia to nie kazanie, pogadanka czy egzorta, ale „przepowiadanie przedziwnych dzieł Bożych w historii zbawienia, czyli w misterium Chrystusa”³.

1. Homilia jako misterium Chrystusa

Rozpatrywanie homilii jako misterium Chrystusa domaga się w punkcie wyjścia spojrzenia na etymologię terminu „misterium”. Wyrażenie to z języka greckiego *mysterion* bądź łacińskiego *mysterium* oznacza zbawcze dzieło Boga dokonane w Jezusie Chrystusie. Termin ma swój rodowód biblijny. W Nowym Testamencie chodzi w nim o mesjańskie posłannictwo Syna Bożego. Boże królestwo objawione przez Jezusa jest w swoim przekazie adresowane najpierw apostołom i uczniom (Mt 13,11; Mk 4,11; Łk 8,10). Następnie misterium Boga w Jezusie odsłania się

³ II SOBÓR WATYKAŃSKI, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, Rzym 1965, 35,2.

przez Ducha Świętego wszystkim, do których skierowana jest Ewangelia (Rz 16,25-26; 1 Kor 2,7; Ef 3,3-5; Kol 1,26-27)⁴.

Rozumienie homilii jako misterium wynika więc z samej etymologii terminu. Jako taka więc forma liturgicznego przepowiadania ma na celu odsłanianie w ciągu roku poszczególnych zagadnień życia, męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Bardzo wyraźnie określona tutaj inspirację podkreśla w swojej treści *Dyrektorium homiletyczne*⁵.

Zaprezentowana myśl (homilia jako misterium) obecna jest w licznych opracowaniach naukowych⁶. Podkreśla się w nich, że priorytetowym celem homilii jest służba zbawczemu misterium Chrystusa. W swoich rozważaniach S. Dyk akcentuje trójstopniowy wymiar misteryjny homilii. Według autora homilia jest „odsłanianiem, uobecnianiem i przedłużaniem całego misterium Chrystusa z ciągłym odniesieniem do Paschy”. Cała ta koncepcyjna myśl dokonuje się według Dyka w ciągu roku liturgicznego⁷. Poszczególne elementy odsłanianego misterium wyznacza układ lekcjonarza mszalnego⁸. Właściwa harmonizacja perykop pozwala według autora na formułowanie zbawczego orędzia poszczególnych niedziel, świąt oraz uroczystości. Warto zauważyć, że w niedziele w ciągu roku układ treści w lekcjonarzu pozwala na wyznaczanie tematycznych sekwencji, które łączą się ze sobą na drodze odsłaniania poszczególnych misteriów zbawczych⁹.

⁴ Por. E. ZIEMANN, *Misterium. Geneza i rozwój*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 1264-1270.

⁵ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCIPLINY SAKRAMENTÓW, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2015 (dalej: DH), 4-13.

⁶ Por. S. DYK, *Homilia – droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, Kielce 2016; TENŻE, *Homilia w osmozie z teologią liturgiczną*, „Polonia Sacra” 2(21) (2017), s. 27-43; TENŻE, *Współczesne przepowiadanie homilijne misteriów publicznego życia Jezusa*, Lublin 2008.

⁷ Por. TENŻE, *Homilia w osmozie z teologią liturgiczną*, dz. cyt., s. 27-28.

⁸ Syntetyczne opracowanie układu poszczególnych tomów lekcjonarza, gdzie odsłaniane są misteria życia Jezusa w roku liturgicznym, S. Dyk prezentuje w swojej pozycji: *Co głosić, aby wierzyli? Studium homiletyczne lekcjonarza mszalnego*, Lublin 2013.

⁹ Por. tamże, s. 239-344.

2. Homilia jako dzieło integrujące liturgię

Wskazane odniesienia (homilia jako misterium) warto uzupełnić o istotną część rozważań, które determinują, aby homilię głosił uprawniony do tego szafarz. Otóż w ramach liturgicznego przepowiadania nie tylko dochodzi do odsłonięcia konkretnego misterium Chrystusa (wcielenie, nauczanie, misteria paschalne itd.). Kolejnym krokiem jest aktualizowanie (wypełnianie, realizowanie się) głoszonych treści w dalszej części liturgii. *Dyrektorium homiletyczne* nie pozostawia jakichkolwiek wątpliwości. Otóż – według dokumentu – homilia łączy stół słowa i stół ołtarza¹⁰. Wykazanie tej łączności, przenoszenie misterium Chrystusa, które aktualizuje się w dalszej części sprawowanej liturgii, wymaga, aby homilia zastrzeżona była uprawomocnionemu do tego szafarzowi. Ciekawą jest inspiracja zamieszczona w punkcie 5. *Dyrektorium homiletycznego*. Otóż autorzy dokumentu, powołując się na autorytet *Redemptionis sacramentum*, wyraźnie zaznaczają, iż „Odpowiednio wyszkoleni liderzy świeccy również mogą wygłaszać wartościowe pouczenia czy poruszające zachęty i należy stwarzać okazje do takich wystąpień [...]. Jednakże liturgiczna natura homilii ze swej istoty wymaga, by powierzać ją wyłącznie osobom wyświęconym do przewodniczenia liturgii Kościoła”¹¹.

Liturgiczna natura homilii jednocząca stół słowa i ofiary wiąże się także z funkcją mistagogiczną liturgicznego przepowiadania¹². Homilia spełnia funkcję mistagogiczną ponieważ powala wejść do wnętrza proklamowanego i celebrowanego misterium. Homilia spełnia również to, co wyraża. Wiaże się to z performatywnością aktu, jakim jest liturgiczne przepowiadanie słowa. Nie jest to więc mowa „o Jezusie”, ale proklamacja działania Syna Bożego w liturgii¹³. Wymieniona tutaj zależność dotyczy również osoby szafarza, który łączy przepowiadanie, które aktualizuje się w sprawowanej liturgii.

¹⁰ Por. DH, p. 5.

¹¹ Tamże.

¹² Por. S. DYK, *Mistagogiczna funkcja i natura homilii*, „Przegląd Homiletyczny” 11 (2007), s. 106.

¹³ Por. M. KLEMENTOWICZ, *Performatywna funkcja języka homilii*, „Roczniki Teologiczne” 62 (2015) z. 12, s. 161.

Skoro homilia integruje żywe dzieło Chrystusa (w wymiarze performatywnego aktu – aktu sprawczego) można wymienić tu jeszcze jedną cechę. Otóż homilia jest nie statyczną strukturą, ale procesem. Chodzi tutaj o wykorzystanie osiągnięć komunikologii oraz lingwistyki tekstu. W ramach tych nauk (tzw. podejścia komunikacyjno-funkcjonalnego) można zauważyć, że istnieją teksty będące w nieustannym procesie¹⁴. Przyjmując powyższą uwagę, tekst homilii nie tyle „jest”, co „dzieje się”. Z czego to wynika? Po pierwsze homilia jest strukturą dynamiczną, ponieważ oddziałuje i odpowiada na wątpliwości konkretnych ludzi. Procesualność homilii wiąże się również z działaniem w niej żywego Chrystusa. Skoro przepowiadanie liturgiczne łączy stół słowa i stół ofiary działa tutaj żywy Chrystus. Zarysowany tutaj procesualny wymiar głoszonej homilii wydaje się w spojrzeniu teologicznym pewną oczywistością. Odsłaniane misterium dzieje się „tu” i „teraz”, co więcej staje się aktualne w celebracji.

3. Treść homilii jako forma odsłonięcia misterium

Właściwe pod względem treści przygotowanie homilii musi zakładać, że powstanie w niej pewien zamknięty układ znaczeń. Oznacza to w praktyce wyczerpanie zagadnień, które homilista przedstawia w swoim *actio*. Czym więc jest homilia jako pełny (zamknięty) układ znaczeń? Chodzi o tekst integralny, tzn. pełny¹⁵. Kluczem do stworzenia takiego tekstu jest zrealizowanie w praktyce dwóch kroków. Po pierwsze chodzi o prawidłowe odczytanie kerygmatu i sformułowanie orędzia zbawczego tekstu. Dzięki temu powstanie tzw. funkcja podstawowa lub funkcja kerygmatyczna¹⁶. Drugim krokiem na bazie pełnego (skończonego tekstu) jest to, co zostaje nadbudowane na bazie funkcji kerygmatycznej.

¹⁴ Por. E. NOWAK, *Stworzyć tekst. Uczniowska kompetencja tekstotwórcza w edukacji polonistycznej*, Kraków 2014, s. 33-34.

¹⁵ Por. M. KLEMENTOWICZ, *Homilia jako tekst integralny teologicznie*, w: M. Dąbrowka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 12-14.

¹⁶ Por. tamże, s. 14-16.

W praktyce na podstawie sformułowanego kerygmatu (orędzia) można rozbudowywać tzw. funkcję pochodną tekstu homilii. Tę funkcję tworzą treści egzystencjalne, didaskalijskie, parenetyczne oraz mistagogiczne¹⁷.

Każde z wymienionych zagadnień w ramach treści homilii posiada swoje odniesienie do rzeczywistości misterium Jezusa w przepowiadaniu liturgicznym (wszystkich głoszonych misteriiów w ciągu roku liturgicznego). Warto zwrócić uwagę, że kolejność prezentowanych treści posiada tutaj znaczenie. Jest tak, ponieważ w ten sposób realizowane są założenia funkcji podstawowej (kerygmatycznej) oraz funkcji pochodnej (cztery pozostałe komponenty) w tekście homilii.

W układzie więc praktycznym kompozycja wyglądać będzie w sposób następujący. Sformułowanie treści kerygmatycznych pozwoli na odniesienie do konkretnego misterium Chrystusa. W ten sposób zamknięta (sfinalizowana) jest tzw. funkcja podstawowa. Ten krok jest kluczowy, ponieważ od niego zależy poprawność rozwijania pozostałych komponentów. Na podstawie kerygmatu drugim krokiem w homilii są tzw. treści egzystencjalne. Chodzi w nich o odniesienie kerygmatu do konkretnego słuchacza. W ten sposób przekaz misterium zostaje adresowany w taki sposób, aby stawał się odpowiedzią na konkretne pytania odbiorców. Po trzecie sformułowany i zaadresowany kerygmat musi zostać pogłębiony. W tym kroku chodzi o tzw. treści didaskalijskie, które w wyniku wysiłku homilisty mają pomóc zrozumieć przekaz formułowanego misterium. Po czwarte całość dotychczasowych wysiłków ma zostać wyrażona w treściach parenetycznych. Chodzi w nich o przesłanie moralne, które w formie nawiązania do misterium pokaże, że działanie Chrystusa jest zobowiązaniem do konkretnej aktywności wierzących. Ostatni krok (piąty) polega na doprowadzeniu do mistagogii. Formułowane w ten sposób treści mają pozwolić na to, że konkretne misterium odsłaniane w homilii jest doświadczane „tu” i „teraz” w Eucharystii.

¹⁷ Por. tamże, s. 17-19.

3.1. Treści kerygmatyczne – sformułowany przekaz misterium

W ramach treści kerygmatycznych chodzi o sformułowanie orędzia dla konkretnej niedzieli, święta czy uroczystości. Właściwe określenie orędzia zbawczego domaga się przede wszystkim prawidłowego procesu aktualizacji kerygmatycznej. Określenie bowiem tego, jak brzmi orędzie, uwarunkowane jest przede wszystkim harmonizacją tekstów zawartych w lekcjonarzu. Odmienne zasady obowiązują dla tekstów w niedziele w ciągu roku, odmienne w czasie okresów mocnych, inne ponadto w święta i uroczystości Pańskie lub maryjne¹⁸. Ważne jest to, że sformułowany kerygmat ma być przesłaniem orędzia zbawczego w tzw. „szerokim sensie”. Kerygmat ten jest przekazem o czynach zbawczych dokonanych przez Boga, które aktualizują się w życiu wierzących¹⁹. To właśnie kerygmat w sensie szerokim jest odsłonięciem poszczególnych misterii życia Jezusa, które to misteria aktualizują się w liturgii.

Formułowanie treści kerygmatycznych konotuje ponadto wiele zależności. Na kształt orędzia wpływa sprawowana liturgia zwłaszcza uwzględnienie tekstów eucharystycznych. Formułowane w ten sposób orędzie trzeba także ująć historiozbawczo. Ważne jest ponadto wyjaśnienie tylko jednego aspektu kerygmatu, co pozwoli na spójność semantyczną głoszonych homilii oraz na uniknięcie przepowiadania ogólnego i abstrakcyjnego²⁰.

Podkreślając istotę aktualizacji kerygmatycznej, trzeba zwrócić uwagę na liczne błędy pojawiające się w wydobywaniu orędzia zbawczego. Do najbardziej powszechnych uchybień w precyzowaniu misterium należy zaliczyć historycyzm. Orędzie zbawcze pokazywane jest wtedy przez głoszącego jako dokonane w przeszłości, brak jest tutaj odniesień do tego, iż dokonuje się ono „tu” i „teraz” w liturgii. Kolejnym błędem jest biblicyzm, czyli błąd polegający na literalnym koncentrowaniu się na prze-

¹⁸ Por. S. DYK, *Co głosić, aby wierzyli...*, dz. cyt., s. 36-66.

¹⁹ Por. R. MALEWICZ, *Nie zamykać w śmierci głoszonego Chrystusa. Treści kerygmatyczne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna...*, dz. cyt., s. 36-38.

²⁰ BENEDYKT XVI, *Adhortacja apostołska o Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła Sacramentum caritatis*, Rzym 2007, 46.

kazie objawienia. Do błędów należy zaliczyć ponadto egzegezowanie, gdzie homilia sprowadza się do naukowego wykładu, podczas którego wyjaśniane są zagadnienia biblijne. Kolejnym błędem jest instrumentalizacja kerygmatu polegająca na dopasowywaniu tekstów do z góry założonej tezy (tematu), jaki podejmuje głoszący. Poważnym uchybieniem w palecie błędów jest także peryferyzm, czyli podejmowanie w przepowiadaniu marginalnych zagadnień, dotyczących tajemnicy danego dnia²¹.

3.2. Treści egzystencjalne – adresowany przekaz misterium

Kształt i forma kerygmatu zostaje zweryfikowana bardzo konkretnym odbiorcą słowa. Skoro przekaz objawienia może zmieniać ludzkie życie, zadaniem homilisty jest „przełamać opór wobec orędzia zbawczego”²². Ten proces powinien dokonywać się w konfrontowaniu życia odbiorców z niezmiennym przesłaniem Ewangelii. W ten sposób sformułowane orędzie zbawcze nabiera konkretnego charakteru (warunkowanego konkretnym adresatem). Taki imperatyw stawia pod dużym znakiem zapytania zasadność korzystania z tzw. „pomocy homiletycznych”. Wykorzystywanie w głoszeniu obcych tekstów nie tylko narusza spójność przepowiadania, ale jest *de facto* korzystaniem z treści, które w punkcie wyjścia miały przeciwieństwo odmiennego adresata²³.

Właściwe zaadresowanie orędzia zbawczego domaga się poprawnego odczytania tego, czym żyją słuchacze słowa. Łukasz Krauze wymienia kilka sposobów, dzięki którym możemy doprecyzować to, w jaki sposób odnajdywać treści egzystencjalne, a przez to lepiej rozumieć życie słuchaczy słowa Bożego²⁴. Szczególnie atrakcyjne w propozycjach homilisty wydaje się posługiwanie bisocjacją. Metoda ta pozwala na to, aby spojrzeć

²¹ Por. R. MALEWICZ, *Nie zamykać w śmierci głoszonego Chrystusa...*, dz. cyt., s. 44-46.

²² R. HAJDUK, *Mea res agitur. Egzystencjalny aspekt przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna...*, dz. cyt., s. 55.

²³ Por. M. KLEMENTOWICZ, *Homilia jako tekst integralny teologicznie...*, dz. cyt., s. 14.

²⁴ Por. Ł. KRAUZE, *Homilista wobec spraw ubogich tego świata. Treści egzystencjalne w homilii*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna...*, dz. cyt., s. 67-70.

na znany tekst biblijny (znaną perykopę) z perspektywy osób współczesnych. Ciekawym pomysłem jest ponadto asocjacja, która może rozbudować warstwę skojarzeniową w adresowaniu przesłania kerygmatu²⁵.

Podobnie, jak w przypadku treści kerymatycznych, adresowanie przekazu orędzia zbawczego nie jest pozbawione błędów. Dotyczą one nie tylko przygotowania homilii w oderwaniu od problemów człowieka. Częstym błędem jest opatrna diagnoza, która źle precyzuje problematykę życia słuchaczy. Zaniedbywaną stroną w poprawnym przekazie misterium Chrystusa jest także sprawa adekwatności języka homilii. Teksty głoszących są często nasycone żargonem teologicznym, gdzie słuchacz słowa Bożego nie może odnaleźć odpowiedzi na nurtujące go pytania²⁶.

3.3. Treści didaskalijne – lepiej zrozumiany przekaz misterium

Prawidłowo skonstruowany przekaz orędzia zbawczego, który następnie adresowany jest do konkretnego odbiorcy, poprzez wysiłek kaznodziei musi zostać lepiej zrozumiany przez słuchaczy. Punktem wyjścia w poprawnym konstruowaniu pogłębienia teologicznego (tzw. didaskaliów) jest zrozumienie istoty chrystocentryzmu przepowiadania homilijnego²⁷. W praktyce oznacza to, iż głównym przesłaniem tekstu ma być Dobra Nowina o zbawieniu dokonanym w Jezusie Chrystusie²⁸. Tak więc, przyjmując jako punkt wyjścia tekst święty, głoszący powinien podkreślać inicjatywę działania Boga. W rezultacie będzie to już nie nauka „o Synu Bożym”, ile bardziej aktualizowanie w głoszonym słowie dzieł żyjącego Chrystusa²⁹.

Zachowanie kryterium chrystocentryzmu pozwala następnie na pogłębienie przesłania konkretnego misterium. To pogłębienie głoszonych treści może dokonać się za pomocą kilku sposobów. Po pierwsze sama

²⁵ Por. tamże, s. 68-69.

²⁶ Por. tamże, s. 71-72.

²⁷ Por. S. DYK, *Co głosić, aby wierzyli...*, dz. cyt., s. 32-36.

²⁸ Por. W. BROŃSKI, *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*, Lublin 1999, s. 65.

²⁹ Por. S. DYK, *Współczesne przepowiadanie homilijne misterium publicznego życia Jezusa*, dz. cyt., s. 292.

teologia biblijna jest sposobem lepszego ukazania misterium. Po drugie kluczem do lepszego zrozumienia formułowanego orędzia jest sięgnięcie do tradycji patrystycznej oraz Magisterium Kościoła. Możliwość pogłębienia treści orędzia daje także odwołanie do współczesnej refleksji teologicznej. Wszystko w swoim przesłaniu zmierzać ma do lepszego zrozumienia orędzia zbawczego, jakie przekazujemy słuchaczom słowa.

Podobnie jak w przeanalizowanych uprzednio krokach także treści didaskalijne nie są pozbawione popełnianych błędów. Najpoważniejszym jest brak teologicznego pogłębienia treści. Innym błędem jest doktrynalizm, gdzie rozpatrujemy prawdy wiary w oderwaniu od spraw życia ludzkiego. W tym przypadku doktryna wyjaśniana jest przez doktrynę. Kolejnym uchybieniem jest dydaktyzm, czyli nie głoszenie żywego, działającego w liturgii Chrystusa, ale nauczanie „o Jezusie”. Błędem, na który warto zwrócić jeszcze uwagę, jest antropocentryzm przepowiadania. W takim stylu głoszenia w centrum nauczania pozostaje człowiek, Bóg natomiast jest jedynie punktem odniesienia dla przybliżanych zagadnień³⁰.

3.4. Treści parenetyczne – misterium zobowiązuje do działania

O ile dobrze przeprowadzona została aktualizacja kerygmaticzna, a na jej bazie orędzie zostało pomyślane jako treść dla konkretnego odbiorcy, kolejnym krokiem jest sprecyzowanie treści moralnych (parenetycznych). Całość przesłania moralnego w homilii można przekazać w formule – indykatyw zbawczy poprzedza imperatyw moralny. Co to oznacza? Otóż wezwanie moralne może pojawić się, o ile uprzednio w formie kerygmatu prawidłowo ukazane w homilii zostało działanie Boga w Chrystusie. Zaburzenie tego porządku prowadzi do dwóch konsekwencji. Po pierwsze może dojść do moralizatorstwa tzn. formułowanego w sposób nieuzasadniony wezwania moralnego. Po drugie istnieje niebezpieczeń-

³⁰ Por. D. CHRZANOWSKI, *Zrozumieć kerygmat. Treści didaskalijne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna...*, dz. cyt., s. 102-104.

stwo tzw. parenezy słabej niepowiązanej z przekazem orędzia (oderwanej od niego) lub też sprzecznej z porządkiem Ewangelii³¹.

Optymalna sytuacja w przekazie parenetycznym dotyczy tzw. mocnej parenezy. Oparta jest ona przede wszystkim na prawidłowo skonstruowanym orędziu zbawczym. Po drugie wiąże się ze sformułowaniem konkretnie apelem moralnym. Ten krok powiązany jest z prawidłowo odczytaną sytuacją odbiorców, którzy rozumieją przesłanie misterium i otrzymali w homilii prawidłowo skonstruowane uzasadnienie wezwania moralnego. Z tym ostatnim powiązane jest wezwanie do świętości, która oparta jest na autentycznych wzorach. Punktem wyjścia jest oczywiście sam Chrystus, dotyczy to jednak także ludzi świętych, którzy w swoim życiu odzwierciedlają świętość Syna Bożego³².

3.5. Treści mistagogiczne – misterium Jezusa doświadczane w Eucharystii

Kwintesencją przygotowania homilijnego jest doprowadzenie do homilijnej mistagogii. Słuchacze słowa Bożego, którzy usłyszeli prawidłowo pogłębione orędzie zbawcze (tym samym doświadczyli, że to sam Chrystus odpowiada na ich problemy), mogą teraz udzielić Mu swojej odpowiedzi. W tym sformułowaniu streszcza się zagadnienie mistagogii, która polega po pierwsze na wzbudzeniu wiary w obecność Chrystusa w liturgii oraz po drugie na doprowadzeniu do udzielenia Mu odpowiedzi.

Zarysowane powyżej dwa kroki można w praktyce homilijnej rozwinąć w bardzo urozmaicony sposób. Otóż wzbudzenie wiary w obecność Chrystusa może dokonać się m.in. poprzez wyznanie wiary w obecność Syna Bożego. Drugi wymiar – tzn. doprowadzenie do udzielenia odpowiedzi – także daje duże możliwości realizacji. W praktyce odpowiedzią, którą akcentuje się w przepowiadaniu, może być po pierwsze postawa

³¹ Por. M. ORZOŁ, *Odpowiedź na wezwanie. Treści parenetyczne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna...*, dz. cyt., s. 126-129.

³² Por. A. DERDZIUK, *Treści teologicznomoralne w homilii*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna...*, dz. cyt., s. 109.

wiary i nawrócenia, po drugie przyjęcie Komunii Świętej. Odpowiedź może realizować się ponadto poprzez zachowywanie gestów i postaw w czasie liturgii³³.

Krok, jakim jest mistagogia, najpełniej wyraża to, że homilia łączy w sobie stół słowa i stół ofiary. To, co zostało aktualizowane w słowie Bożym, staje się w liturgii autentyczną rzeczywistością, doświadczeniem obecności Chrystusa. Należy wyraźnie podkreślić, że nie można mówić o przepowiadaniu homilijnym bez mistagogii, gdzie odkrywane misteria zbawcze stają się autentycznym spotkaniem z Chrystusem, który mówi do swojego ludu.

Zakończenie

Liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego – przepowiadanie homilijne – jako dzieło kapłana jest miejscem, gdzie odsłania się misteria życia, męki, śmierci oraz zmartwychwstania Chrystusa. W tej czynności nikt nie może zastąpić wyświęconego szafarza, który *in persona Christi* odsłania misterium Syna Bożego w homilii i prowadzi do mistagogicznego uobecnienia Jezusa w liturgii.

Żalozyciel Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego, ojciec Leon Dehon podkreślił w swoich pismach rolę odkrywania misterii życia Jezusa, które pozostają w ścisłym związku z rozwojem duchowości życia kapłańskiego³⁴. W tym kontekście należy podkreślić, że prawidłowo przygotowywana homilia jest miejscem, gdzie może rozwijać się duchowość życia prezbiterów. Dzięki temu natomiast może, poprzez misteria Syna Bożego, następować uświęcenie ludzi, do których kapłan jako sługa Słowa wciąż jest posyłany.

³³ Szczegółowy opis zarówno wzbudzenia wiary w obecność Chrystusa w liturgii poprzez homilię, jak również naprowadzenia na udzielenie Mu odpowiedzi można znaleźć w obszernym opracowaniu M. Dąbrówki, „Zaprowadzi ich do tryskających źródeł”. *Trzeci mistagogiczne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna...*, dz. cyt., s. 149-170.

³⁴ E. ZIEMMANN, *Być kapłanem Serca Jezusowego. Duchowość kapłańska o. Leona Jana Dehona (1843-1925)*, Kraków 2006, s. 263-348.

Bibliografia

- Benedykt XVI, Adhortacja apostołska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła *Sacramentum caritatis*, Rzym 2007.
- Broński W., *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*, Lublin 1999.
- Chrzanowski D., *Zrozumieć kerygmat. Treści didaskaliczne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 89-104.
- Dąbrówka M., „Zaprowadzi ich do tryskających źródeł”. *Treści mistagogiczne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 149-170.
- Derdziuk A., *Treści teologicznomoralne w homilii*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 107-116.
- Dyk S., *Co głosić, aby wierzyli? Studium homiletyczne lekcjonarza mszalnego*, Lublin 2013.
- Dyk S., *Homilia – droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, Kielce 2016.
- Dyk S., *Homilia w osmozie z teologią liturgiczną*, „Polonia Sacra” 2(21) (2017), s. 27-43.
- Dyk S., *Mistagogiczna funkcja i natura homilii*, „Przegląd Homiletyczny” 11 (2007), s. 103-112.
- Dyk S., *Współczesne przepowiadanie homilijne misterium publicznego życia Jezusa*, Lublin 2008.
- Hajduk R., *Mea res agitur. Egzystencjalny aspekt przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 51-61.
- Klementowicz M., *Homilia jako tekst integralny teologicznie*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 9-19.
- Klementowicz M., *Performatywna funkcja języka homilii*, „Roczniki Teologiczne” 62 (2015), z. 12, s. 161-174.
- Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.

- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2015.
- Krauze Ł., *Homilista wobec spraw ubogich tego świata. Treści egzystencjalne w homilii*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 63-73.
- Malewicz R., *Nie zamykać w śmierci głoszonego Chrystusa. Treści kerygmacyjne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 35-47.
- Nowak E., *Stworzyć tekst. Uczniowska kompetencja tekstotwórcza w edukacji polonistycznej*, Kraków 2014.
- Orzoł M., *Odpowiedź na wezwanie. Treści parenetyczne przepowiadania homilijnego*, w: M. Dąbrówka, M. Klementowicz (red.), *Homilia integralna. Studium treści przepowiadania homilijnego*, Tarnów 2017, s. 117-130.
- II Sobór Watykański, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, Rzym 1965.
- Ziemann E., *Być kapłanem Serca Jezusowego. Duchowość kapłańska o. Leona Jana Dehona (1843-1925)*, Kraków 2006.
- Ziemann E., *Misterium. Geneza i rozwój*, w: E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 1264-1270.

Ks. dr Michał Klementowicz, adiunkt Katedry Homiletyki w Instytucie Liturgiki i Homiletyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.